

INSTRUKTION FÖR FÖRSVARSMAKTEN
UNIFORMSBESTÄMMELSER 2009 v 1.4

KAPITEL 1 AV 8
GRUNDER

Instruktion för Försvarmakten, Uniformsbestämmelser 2009, version 1.4 (M7739-350014) fastställs för tillämpning från och med 2011-09-01.

Beslut

Följande bestämmelser upphävs vid samma tidpunkt:

- Uniformsbestämmelser för Försvarmakten 2009, version 1.3

Detta beslut har fattats av överste Mats Lindberg. I ärendets beredning har deltagit kapten Patrik Laestadius och överstelöjtnant Olle Strid, PROD FÖRB, den sistnämnde även som föredragande.

Mats Lindberg Chef PROD FÖRB

Olle Strid

© 2010 Försvarmakten, Stockholm

Boken är producerad i samarbete med Citec Information AB.

Att mångfaldiga innehållet i denna publikation, helt eller delvis, utan medgivande av Försvarmakten, är förbjudet enligt upphovsrättslagen.

Inom Försvarmakten får bild- och textmaterialet användas, t ex kopieras, vid utbildning eller annan verksamhet. På lämpligt sätt skall källan anges.

M7739-350014

Central lagerhållning: Försvarets bok- och blankettförråd

Innehållsförteckning

1.1	Grunder	5
1.1.1	Grunder	5
1.1.1.1	Förordningar	5
1.1.1.2	Tekniska specifikationer	6
1.1.1.3	Instruktionens tillämpning	6
1.1.1.4	Försöksmodeller	6
1.1.1.5	Anbefalld klädsel	6
1.1.1.6	Civil skyddshjälm, smycken och hår	6
1.1.1.7	Begränsningar i användning av uniform	6
1.1.1.8	Nyttjande av väskor och paraply	7
1.1.2	Klädsel i tjänsten	7
1.1.2.1	Grunder	7
1.1.2.2	Chef för organisationsenhets bemyndigande	7
1.1.2.3	Uniform vid tjänstgöring utanför Forsvarsmakten	7
1.1.2.4	Uniformsdräkternas utnyttjande i tjänsten	7
1.1.2.5	Civil arbetstagare	7
1.1.2.6	Uniform vid fälttjänst och för instruktörer	8
1.1.2.7	Uniform för förbandsinstruktör	8
1.1.2.8	Uniform för lärare vid frivillig försvarsutbildning	8
1.1.2.9	Överdragskläder och skyddskläder	8
1.1.2.10	Chef och förmans bemyndigande om lättnader i klädseln	8
1.1.2.11	Generella regler för lättnader i klädseln	8
1.1.2.12	Tillåtna persedlar	9
1.1.2.13	Klädsel vid tjänsteresa	10
1.1.2.14	Uniform utanför riket	10
1.1.2.15	Uniform vid internationell insats och vid utlandstjänstgöring	10
1.1.3	Klädsel utom tjänsten	10
1.1.3.1	Uniforms bärande utanför tjänsten	10
1.1.3.2	Uniforms bärande av pensionerad och förtidsavgången yrkes- och reservofficer	11
1.1.4	Bärande av viss försvarsgrens eller viss organisationsenhets uniform	11
1.1.4.1	Försvarsgrens uniform	11
1.1.4.2	Personalplanerande chefs ansvar	11
1.1.4.3	Historiska uniformer	11
1.1.4.4	Uniform för totalförsvarspliktig och rekryt	11
1.1.5	Frivilligpersonal	12
1.1.5.1	Uniform vid frivillig försvarsorganisation	12
1.1.5.2	Uniform för elev vid frivillig försvarsorganisations kursverksamhet	12
1.1.5.3	Överdragsklädsel för frivillig ungdomsutbildning och yrkespraktik	12
1.1.6	Vård av utrustning	12
1.1.6.1	Den enskildes ansvar för uniformens vård	12
1.1.6.2	Montering av tjänstetecken	12
1.1.6.3	Utbildning i uniformens sammansättning och vård	13
1.1.7	Vård av vissa uniformspersedlar	13
1.1.7.1	Skodon	13
1.1.7.2	Metalldelar	13
1.1.7.3	Sidogevär och bajonetter	13
1.1.7.4	Huvudbonader	13
1.1.7.5	Pressning	14
1.1.7.6	Tillpassning av persedlar	14
1.1.7.7	Kontroll av uniform och personligt tilldelad utrustning	14
1.1.8	Uniformsmodeller benämningar och användning	14

1.1.8.1	Benämningar på uniformsdräkter	14
1.1.9	Tilldelning av uniformer	17
1.1.10	Benämningar på svenska och engelska	18
1.2	Historik	20
1.2.1	Den svenska arméuniformstraditionen	20
1.2.1.1	1600-talet	20
1.2.1.2	1700-talet	21
1.2.1.3	1800-talet	22
1.2.1.4	1900-talet	23
1.2.2	Den svenska marina uniformstraditionen	23
1.2.2.1	Flottan	23
1.2.2.2	Amfibiekåren	26
1.2.3	Den svenska flyguniformstraditionen	26

1.1 Grunder

Detta kapitel behandlar

1.1.1	Grunder	5
1.1.2	Klädsel i tjänsten	7
1.1.3	Klädsel utom tjänsten	10
1.1.4	Bärande av viss försvarsgrens eller viss organisationsenhets uniform	11
1.1.5	Frivilligpersonal	12
1.1.6	Vård av utrustning	12
1.1.7	Vård av vissa uniformspersedlar	13
1.1.8	Uniformsmodeller benämningar och användning	14
1.1.9	Tilldelning av uniformer	17
1.1.10	Benämningar på svenska och engelska	18

1.1.1 Grunder

Försvarmaktens olika uniformer sätts samman och bärs i enlighet med bestämmelserna i denna instruktion, tekniska anvisningar för olika specialuniformer samt flygoperationell manual (FOM). Anvisningarna gäller för Försvarmaktens personal som enligt förordning är skyldig att bära uniform i tjänsten.

Försvarmaktens uniformer utgör de yttre tecknen på tillhörighet till Försvarmakten och dess olika organisationsenheter. Det är därför viktigt, som en del i Försvarmaktens gemensamma värdegrund, att hålla uniformen i helgd. Allmänna krav på en värdad och korrekt klädsel ska därför iakttas av Försvarmaktens uniformerade personal. Att vara rätt klädd i samband med olika tjänsteuppdrag är en självklarhet. Uniformen ska vara hel, ren och i övrigt välvärdad. Skodon ska vara putsade, skjortor och byxor välstrukna, knappar ska vara knäppta och dragkedjor dragna om inte annat anges.

Avsteg från denna instruktion får endast ske efter HKV medgivande.

1.1.1.1 Förordningar

Följande förordningar utgör grunden till Försvarmaktens uniformering och reglerar den militära personalens skyldighet att bära uniform: SFS 1996:927, FFS 1997:2, 1997:3 och 1998:1. Försvarmaktens personalförsörjningsinstruktion (FM PersI, HKV 2010-03-31, 16 131:56081) reglerar bl.a. benämningar på tjänstegrader och personalkategorier.

I korthet innebär dessa bestämmelser att:

- 1 Militär personal ska bära uniform i tjänsten.
- 2 Civil arbetstagare som tjänstgör i vakt- eller bevakningstjänst ska bära uniform i tjänsten.
- 3 Civil arbetstagare, utöver den som tjänstgör i vakt- eller bevakningstjänst, ska bära civil tjänstedräkt när det är särskilt påkallat (C Organisationsenhets beslut).
- 4 Chef för organisationsenhet får medge undantag från kravet på uniform om det finns särskilda skäl för det.
- 5 En uniform utgörs av fastställda uniformpersedlar med tillhörande tjänstetecken.

- 6 Tjänstetecken utgörs av gradbeteckningar, tjänstegruppstecken, tjänstgöringsplatstecken, utbildningstecken, facktecken, yrkestecken, mössmärken, uniformsknappar, emblem samt armbindlar m.m.
- 7 En uniformersedel med tjänstetecken inte får bäras till civil klädsel.

1.1.1.2 Tekniska specifikationer

Försvarmaktens uniformersedlar och tjänstetecken beskrivs i Försvarets materielverk (FMV) tekniska beskrivningar och i olika materielkataloger, (bl.a CD FREJ). Uniformersedlar som anskaffas privat ska ovillkorligen vara utformade i enlighet med FMV:s tekniska beskrivningar. Civila persedlar som inte uppfyller FMV tekniska specifikationer får inte bäras i tjänsten med hänsyn till personalens säkerhet. Civila underkläder får bäras i daglig tjänst om inte brandsäkerhet ställer andra krav t.ex. vid tjänst i fält och till sjöss. Vid flygning gäller ovillkorligen anvisningarna i flygoperationell manual (FOM).

1.1.1.3 Instruktionens tillämpning

Endast de persedlar och tjänstetecken som anges i denna instruktion och FM/FMV materielkataloger får bäras, varvid angivna bärandebestämmelser tillämpas. Egenmäktiga förändringar av fastställd materiel får inte göras. Endast sådana persedlar som tillhör respektive uniform får bäras synliga.

Persedlar som tillhör olika uniformer/uniformssystem får endast kombineras såsom anges i bestämmelser för respektive uniformsdräkt. Plagg från olika uniformssystem får inte blandas utan materiel-systemansvarig (MSA) MS 571 vid HKV PROD LOG, skriftliga medgivande.

1.1.1.4 Försöksmodeller

Uniformer/persedlar av försöksmodell får endast bäras under angiven försöksperiod, av särskilt beordrad personal och under kontroll av utsedd försöksledare.

1.1.1.5 Anbefalld klädsel

Uniformersedlar kan anbefallas till användning endast i den utsträckning Försvarmakten tillhandahåller dem.

1.1.1.6 Civil skyddshjälm, smycken och hår

Till uniform får civil skyddshjälm bäras, om möjligt i till uniformen anpassad färg. Fingerringar, halskedjor, örhängen och hårband i diskret utförande får bäras till uniform. Smycken får inte bäras, när tjänsten ställer särskilda krav på enhetlighet eller risk för skada föreligger.

När långt hår når över uniformskragen och kan innebära en säkerhetsrisk ska det samlas ihop i fläta, hästsvans eller hårknut vilken vid behov förstärks med hårnät och diskreta hårnålar. Vid parad ska hårknut förstärkt med hårnät och diskreta hårnålar bäras om håret faller över kragen.

1.1.1.7 Begränsningar i användning av uniform

Den som deltar i en politisk demonstration, är frihetsberövad eller är avstängd från arbetet får inte bära uniform. Uniform får inte bäras i samband med marknadsföring utanför FM utan tillstånd av chef för organisationsenhet. I tveksamma fall ska juridiska avdelningen vid HKV kontaktas för råd.

1.1.1.8 Nyttjande av väskor och paraply

Civil ryggsäck, axelremsväska, handväska och portfölj, i till uniformen lämplig färg (svart, mörkgrön, mörkblå eller mörkbrun), får bäras till strids- och arbetsuniformer vid enskilt uppträdande. Kvinnlig personal får vid enskilt uppträdande även bära diskret handväska (i till uniformen lämplig färg) till arbets-, parad- och sällskapsuniformer när kjol bärs.

Fastställda regnplagg ska alltid vara förstahandsalternativet vid otjänlig väderlek. Paraply i till uniformen överensstämmande färg, får bäras vid enskilt uppträdande till arbetsuniformer (dock inte till arbetsdräkt m/87-93), högtidsdräkt samt till sällskapsuniformer.

Paraply får i förekommande fall inte vara försett med märken, reklamtext eller dylikt.

1.1.2 Klädsel i tjänsten

1.1.2.1 Grunder

Militär personal ska under tjänstgöring vid Försvarmakten bära uniform. När viss uniformsdräkt anbefalls, framgår i bestämmelserna för respektive uniformsdräkt vilka uniformsplagg som ingår i dräkten.

Civil arbetstagare vid tjänst i befattning vid krigsförband eller på befattning i förband för internationell tjänstgöring inräknas som militär personal.

Militärmusiker bär uniform vid tjänstgöring i Försvarmakten oavsett vilken personalkategori denne tillhör.

1.1.2.2 Chef för organisationsenhets bemyndigande

Chef för organisationsenhet får för särskilt fall, när omständigheterna så kräver, tillåta att civil klädsel bärs av militär personal.

1.1.2.3 Uniform vid tjänstgöring utanför Försvarmakten

Militär personal som tjänstgör vid andra myndigheter än Försvarmakten, bär uniform enligt överenskommelse mellan Försvarmakten och aktuell myndighet vid del av eller under hela tjänstgöringen.

1.1.2.4 Uniformsdräkternas utnyttjande i tjänsten

Under fälttjänst, tjänst till sjöss och i flygtjänst ska i regel stridsuniformer bäras. Under stabs- och kontorstjänst samt vid skolor och besök vid civila inrättningar bör daglig dräkt eller vardagsdräkt bäras. Arbetsdräkt m/87-93 bärs när tjänsten så medger, i garnisonsort, på militärt område eller ombord (motsv.).

1.1.2.5 Civil arbetstagare

Civil arbetstagare bär i regel civila kläder vid tjänstgöring vid Försvarmakten. Försvarmakten tillhandahåller vid behov nödvändig skyddsutrustning enligt gällande lagstiftning.

Vid Försvarmakten anställd civil arbetstagare som tjänstgör i vakt- eller bevakningstjänst ska bära civil tjänstedräkt vid tjänstgöring. Civil arbetstagare som inte tjänstgör som skyddsvakt ska på order, re-

spektive får efter tillstånd av chef för organisationsenhet, bära civil tjänstedräkt om tjänsten så kräver, t.ex. som förare av militära fordon, vid representation eller vid besök av övningar och insatsområden.

Till civil tjänstedräkt bärs tjänstegruppsbeteckningar för att utvisa i vilken motsvarande tjänsteställning den enskilde är anställd.

1.1.2.6 Uniform vid fälttjänst och för instruktörer

Militär personal som tjänstgör som truppförare, övningsledare eller instruktör ska bära samma uniformssystem (stridsuniform, arbetsuniform, paraduniform m.m.) som truppen.

Militär personal som tjänstgör som instruktör eller övningsledare får vid inre tjänst och lektioner (inomhusövningar) bära för tjänsten lämpad arbetsdräkt även om truppen bär stridsuniform eller skyddsbeklädnad. Klädseln ska dock vara sådan att befälet kan uppträda fullt ändamålsenligt när övningen kräver det.

1.1.2.7 Uniform för förbandsinstruktör

Militär personal som tjänstgör som förbandsinstruktör ska bära samma uniformssystem som det övade förbandet samt beteckningar för förbandsinstruktör.

1.1.2.8 Uniform för lärare vid frivillig försvarsutbildning

Militär personal som tjänstgör som lärare och/eller instruktör vid utbildningskurser som anordnas för frivilliga försvarsorganisationer ska bära egen ordinarie uniform såvida chef för kursanordnande organisationsenhet inte har bestämt något annat.

1.1.2.9 Överdragskläder och skyddskläder

Överdragskläder och skyddskläder (motsv.) ska bäras när tjänsten så kräver och enligt gällande föreskrifter för respektive verksamhetsområde.

1.1.2.10 Chef och förmans bemyndigande om lättnader i klädseln

Vid tjänst med trupp utgör gällande beredskapsgrad, verksamhet och väderlek grund för chef/förmans beslut om lättnader i, respektive förstärkning av klädseln.

1.1.2.11 Generella regler för lättnader i klädseln

Lättnader i klädseln får göras för vissa uniformer enligt respektive kapitel. Chef/förman anger alltid vilken klädsel som ska brukas och vilka lättnader i klädseln som underlydande trupp ska vidta med hänsyn till verksamhetens krav och miljöfaktorer.

Det är skillnad på vilka krav som bärande av uniform ställer i olika sammanhang. Att bära t-tröja som yttersta plagg vid stark värme under arbete, eller att bära värmemössa 07 som ett förstärkningsplagg (ute i terrängen), eller att hängslen bärs synliga till fältbyxa 90P (när en soldat vistas inne i sin kasern) får betraktas som ändamålsenligt. Att däremot bära t-tröja som yttersta plagg vid besök på mässor eller matsalar eller vid besök utanför kasernområdet såväl som att nyttja värmemössa 07 som en huvudbonad inne på kasernområde eller när man vistas ute bland allmänheten får betraktas som dålig stil och är därför förbjudet.

Följande lättnader och förändringar i klädseln är generellt tillåtna:

- 1 Vapenrock, innerkavaj, bussarong, jacka och tröja får läggas av till stridsuniformer, arbetsuniformer och civila tjänstedräkter om temperatur och/eller tjänstgöringsförhållanden föranleder detta (betänk att daglig dräkt blir vardagsdräkt när livplagget tas av).
- 2 Till vardagsdräkt bör skjorta med kort ärm bäras utan slips och med översta kragknappen uppknäppt när livplagg eller tröja har tagits av.
- 3 Skjorta med lång ärm bärs alltid med slips, skjortärmarna får härvid vikas upp i jämna slag så skjortärmen slutar omedelbart ovanför armbågarna.
- 4 Kappa m/87(A) får bäras hängande över axlarna till parad- och sällskapsdräkt.
- 5 På skinnjacka 90 ska löparen vara uppdragen till minst 2/3 av blixtlåset.
- 6 T-tröja som bärs till skjorta med motsvarande färg får synas i halsen när översta kragknappen på skjortan är uppknäppt.
- 7 På fältjacka 90 (P, L, TR, TR BE, Adyk, Hkp), värmejacka 90 och sjörock 93 bör översta knappen vara oknäppt och blixtlåset neddragen så att kragen kan vikas ut symmetriskt när väderleken så medger.
- 8 Arbets skjorta m/48, fältskjorta m/59, skjorta m/78 (blå), skjorta m/93 och skjorta m/98 bärs utan slips och bärs med översta knappen uppknäppt. Skjorta med lång ärm får vikas upp i jämna slag så skjortärmen slutar omedelbart ovanför armbågarna.
- 9 Baskermössa, båtmössa m/48 och flygmössa m/30 får, när den är avtagen, bäras rullad eller vikt och instoppad under vänster axelklaff. Mössmärket ska härvid vara vänt uppåt/framåt.
- 10 När väderleken så kräver får kvinnlig personal från OR-6 i stället för svarta damskor (pumps) bära diskret utformade svarta vinterstövlar till kjol.
- 11 T-tröja grön och blå får bäras som yttersta plagg som en lättnad i klädseln till stridsuniformer och arbetsuniform m/87-93 i anslutning vid arbete som kräver sådan lättnad i klädseln. Vid tjänst inom kasernområde (motsv.) får t-tröja med fastsydd grad- eller tjänstegruppsbeteckning (för menig OR-1: Försvarsmakts-, försvarsgrens-, vapenslags-, eller truppslagstecken) bäras enligt chef för organisationsenhets bestämmande.
- 12 Baskermössa får bäras till stridsuniformer enligt chef för organisationsenhets bestämmande.
- 13 Hjälmunderlag 90 får bäras som halsduk till stridsuniformer.

Följande är förbjudet:

- 1 Underkläder (t-tröja, skjorta 90 och tröja 90) burna som yttersta plagg, vid besök i mässar och matsalar samt vid besök utanför kasernområde (motsv.).
- 2 Avläggande av livplagg i formella sammanhang (som en allmän regel om god etikett).
- 3 Värmemössa 07 nyttjad som uniformsplagg vid annan tjänst än fälttjänst (som ett förstärkningsplagg). Värmemössa 07 är avsedd att nyttjas i fält i likhet med hjälmunderlag 90.
- 4 Hjälmunderlag 90 brukad som huvudbonad vid andra tillfällen än tjänst i stridsutrustning.

Följande är generellt olämpligt:

- 1 Basker burna till stridsutrustning.
- 2 Hängslen burna synliga.
- 3 Nedsmutsande tjänst (vård) i stridsuniform.

1.1.2.12 Tillåtna persedlar

Grå skjorta m/87 KÄ och LÄ får vid enskilt uppträdande ersätta vit skjorta m/78 KÄ och LÄ till vardagsdräkt i armén. Skjorta m/87 bärs med virkad grå slips m/87. Skjorta och slips m/87 nyanskaffas inte av FM.

Trenchcoat m/84 och skinnjacka m/90 anskaffas på egen bekostnad.

1.1.2.13 Klädsel vid tjänsteresa

Civil klädsel får bäras under enskild tjänsteresa om något annat inte har beordrats. När sådan tjänsteresa företas med allmänna kommunikationer och uniform utnyttjas, ska i första hand C 1, daglig dräkt eller C 2, vardagsdräkt nyttjas.

1.1.2.14 Uniform utanför riket

Vid utrikes tjänstgöring/tjänsteresa får uniform endast bäras efter tillstånd av HKV (PROTOKOLLET).

För att bära uniform vid enskilt uppträdande utomlands eller på utländskt handelsfartyg krävs att nationen i fråga gett sitt tillstånd. Sådant tillstånd söks via HKV i god tid (veckor till månader beroende på nation) i förväg.

1.1.2.15 Uniform vid internationell insats och vid utlandstjänstgöring

Vid tjänstgöring bärs normalt ordinarie uniformer för respektive försvarsgren. Uniform m/90 TR BE, m/90 TR GR, m/87K (kaki) och m/87V (vit) tilldelas med hänsyn till insatsområde och tjänstgöringens krav. Dessa uniformer och därtill hörande persedlar har beteckningen "I" för internationell tjänst och är belagda med särskilda restriktioner för utlämning.

Armé-, marin- och flygvapenförband bär respektive försvarsgrens uniformer samt eventuellt anbefallt tilläggstecken. Förband i internationell tjänst kan av HKV beordras bära försvarsmaktstecken. Sammansatta förband, bär i regel förbandstecken "SWEDEN tre kronor" i textil. Civil arbetstagare kan med anledning av HKV INS utfärdade restriktioner beordras bära uniform vid tjänsteresa till insatsområde.

Enskild militär personal behåller vanligen ordinarie uniform och tjänstetecken samt anlägger av HKV anbefallda tjänstetecken beroende på tjänstgöringens krav.

1.1.3 Klädsel utom tjänsten

1.1.3.1 Uniforms bärande utanför tjänsten

Militär personal får inom riket, efter eget val bära uniform eller civil klädsel utom tjänsten.

Uniform bör bäras utom tjänsten av den som:

- Deltar i allmän högtidlighet vid vilken H.M Konungen eller annan person ur det kungliga huset väntas vara närvarande i uniform, om inte civil klädsel särskilt har angivits. Härvid beaktas att uniform m/87(A) och m/48 (daglig dräkt om inte annan klädsel påbjuds) brukas vid offentlig sammankomst och att sällskapsuniformer endast används i det fall personlig inbjudan till samkväm anbefaller frack eller smoking
- Deltar i en sammankomst eller liknande (regementets dag, jubileer m.m.) som anordnas av organisationsenhet eller en frivillig försvarsorganisation
- Bevistar en militärbegravning

Det är inte alltid lämpligt att ersätta civil högtidsdräkt med uniform utan att det aktuella sällskapet tillfrågas.

1.1.3.2 Uniforms bärande av pensionerad och förtidsavgången yrkes- och reservofficer

Pensionerad eller förtidsavgången yrkes- eller reservofficer får endast bära uniform vid tillfällen som anges för uniforms bärande utanför tjänsten samt nyttja sällskapsdräkt som högtidsdräkt. Härvid får de bestämmelser för uniformer, tjänstetecken m.m. som gällde vid avgångstidpunkten tillämpas.

Den som bär uniform efter att en anställning vid Försvarmakten har upphört bör särskilt överväga lämpligheten i att representera Försvarmakten vid tillfället ifråga.

1.1.4 Bärande av viss försvarsgrens eller viss organisationsenhets uniform

1.1.4.1 Försvarsgrens uniform

Med försvarsgrens eller organisationsenhets uniform avses uniform vars uniformspersedlar och tjänstetecken utmärker viss försvarsgren, vapenslag och organisationsenhet.

1.1.4.2 Personalplanerande chefs ansvar

Militär personal ska, om inte annat bestäms av personalplacerande chef, bära den försvarsgrens uniform som är bestämd för respektive organisationsenhet.

Vid tidsbegränsad placering (motsv.) ska militär personal, bibehålla egen försvarsgrens/egen organisationsenhets uniform och anlägga tjänstgöringsplatstecken på höger bröstficka under tiden för den tidsbegränsade placeringen. På stridsuniform anläggs förbandstecken och/eller tilläggsbåge på vänster ärm enligt chef för organisationsenhets bestämmande.

Chef och stabschef vid organisationsenhet ska, om inte annat bestäms av personalplanerande chef, anlägga organisationsenhetens uniform oavsett anställningsform.

1.1.4.3 Historiska uniformer

Uniformer av utgångna modeller benämns historiska uniformer.

- Historiska uniformer får tillfälligt bäras enligt chef för organisationsenhets bestämmande av personal i tjänst vid traditionsrum, museer, vid jubileer och övriga motsvarande tillfällen
- Försvarmaktens personal får inte utföra annan tjänsteutövning än den tjänst som föranlett att historisk uniform bärs
- Militär personal får inte ersätta Försvarmaktens sällskaps- och paraduniformer med historisk uniform för viss organisationsenhet och härvid representera Försvarmakten vid t.ex. ceremonier, högtidssammankomster, fester m.m.

1.1.4.4 Uniform för totalförsvarspliktig och rekryt

Totalförsvarspliktig och rekryt under militär grundutbildning (GMU) bär utbildningsansvarig organisationsenhets uniform med försvarsgrenstecken. Tilldelad uniform behålls vid kommenderingar till yrkeskurser (motsv.) vid annan organisationsenhet. Vid omplacering eller anställning anläggs uniform för aktuell organisationsenhet.

1.1.5 Frivilligpersonal

1.1.5.1 Uniform vid frivillig försvarsorganisation

Personal som tillhör frivillig försvarsorganisation bär vid avtalsenlig tjänstgöring inom Försvarsmakten den uniform som tilldelats av Försvarsmakten. Frivilligpersonal bär i regel FM-tecken alternativt försvarsgrenstecken på kragspeglar och axelklaffar. Frivilligtecken eller föreningsmärke ska i förekommande fall bäras på höger bröstficka (motsv.). På stridsuniformer bärs frivilligtecken på höger bröst samt föreningsblem som förbandstecken på vänster ärm.

1.1.5.2 Uniform för elev vid frivillig försvarsorganisations kursverksamhet

Deltagare (elever) i utbildningskurser som anordnas för frivilliga försvarsorganisationer får bära uniform enligt chef för kursanordnande organisationsenhets bestämmande under kursen. Uniformen ska härvid vara försedd med tjänstetecken för aktuell frivillig försvarsorganisation.

1.1.5.3 Överdragsklädsel för frivillig ungdomsutbildning och yrkespraktik

Ungdom (under 18 år) under ungdomsverksamhet får tilldelas uniformsplagg utan militära tjänstetecken (förenings- och ungdomsdekal bärs vid frivilligorganisations och hemvärnets ungdomsverksamhet).

Sådan klädsel är att betrakta som överdragsklädsel och utgör inte uniform.

1.1.6 Vård av utrustning

1.1.6.1 Den enskildes ansvar för uniformens vård

All personal som bär uniform är personligen ansvarig för att uniformen hålls ren och vårdad. Det åligger förman att påtala brister i utrustningens vård. Vid nedsmutsande tjänst ska överdragsklädsel användas.

Vård av uniformen ska i allmänhet genomföras av den enskilde. På organisationsenhet ska nedanstående vårdutrustning hållas tillgänglig genom Försvarsmaktens försorg:

- skovårdsmateriel
- klädborste
- sömnadsmateriel
- strykjärn och strykbräde

Kontroll av beklädnadsvård skall genomföras av chef.

1.1.6.2 Montering av tjänstetecken

Tjänstetecken utan egen fästordning ska sys fast på uniformen. Lim, häftapparat eller liknande får inte användas.

1.1.6.3 Utbildning i uniformens sammansättning och vård

Vid grundutbildning ska tidigt och under kvalificerat befäl utbildning i tjänstetecken och persedlars sammansättning till uniform samt hur persedlar vårdas och tvättas genomföras.

1.1.7 Vård av vissa uniformspersedlar

1.1.7.1 Skodon

Marschskodon vårdas enligt anvisningar i SoldR Mtrl P.

Skodon för paradbruk poleras till högglans med skokräm. Skokrämen appliceras med fuktad och väl urvriden putstrasa eller bomull i cirkulära rörelser. Skokrämen inarbetas efterhand i flera tunna lager intill erforderlig yta uppnåts. Uppstår repor i putsytan tas en ren del av putstrasan och ny skokräm arbetas in över det repade och angränsande området. Putsningen kan avslutas med en skokräm med mörkt röd eller blå ton för att förstärka intrycket av djup i glansen.

1.1.7.2 Metalldelar

Vid parad poleras exponerade metallytor med putsmedel med så liten slipande effekt som möjligt. Artiklar med ytbehandling poleras endast med sämskskinn. Oxiderade tjänstetecken byts i regel ut till nya.

Polermedel kan skada metallytor. Den erfarenhet som finns vid förbanden ska tillvaratas så att skador på mtrl. undviks.

1.1.7.3 Sidogevär och bajonetter

Sidogevär förvaras med vapnet draget ur baljan och med baljan hängande så att luft kan cirkulera. Sabelklinga avtorkas med sämskskinn och vårdas i övrigt enligt tekniska anvisningar för respektive vapen. Parerplåt (motsv.) putsas vid behov med polermedel.

Vid otjänlig väderlek ska sabelklinga avtorkas och baljan lufttorkas OMEDELBART efter användandet.

1.1.7.4 Huvudbonader

Basker tillpassas i vått tillstånd genom att den formas efter bärarens huvudform. Baskermössa förvaras hoprullad med baskertecknet synligt för att behålla sin form.

Kask m/1887 avtorkas med sämskskinn. Metalldelar är i regel ytbehandlade och poleras inte med putsmedel. Äldre metalldelar eller delar som tidigare polerats hålls fria från oxidering på skonsammast möjliga sätt. Kask förvaras luftigt så att den får en långsam torkning efter användning. Inlägg i kasken för att kompensera variationer i storlek eller annat får endast ske med vikt tidningspapper (motsv.). Klister, tejp eller annat får inte nyttjas i kasken eller på dess metalldelar.

Hjälm m/1879-1900 putsas enligt lokala föreskrifter för vård och hantering av hjälm. Felaktig hantering kan skada hjälmen.

Plym till kask och hjälm tvättas vid behov med mildt schampo och ljummet vatten. Plym kammas ut med mankam (gles kam). Pälsglans appliceras med sprayflaska varefter plymen skakas ut och försiktigt kammas.

Björnskinnsmössan m/1823 är tillverkad av konstpäls och vårdas genom att mössan skakas varefter pälsen plattas till något längs sidorna och stryks ned så att en "lugg" bildas i mössans framkant. Banderoll med kordong hängs över mössan när den tas av för att kordongen inte ska smutsas ned. Banderoll med kordong i silver och gulddrageri förvaras lufttätt (i plastpåse) och i mörker för att undvika oxidation.

Fjäderplymer behandlas varsamt och förvaras i därför avsedda pappror. Särskild vikt läggs vid att fjäderplymer får lufttorka innan förvaring.

1.1.7.5 Pressning

Byxor och vapenrockar pressas med fuktig pressduk mellan tyget och strykjärnet. Byxor ska ha oklanderliga pressveck. Vapenrock m/1886 och m/1895 får enhetligt förses med pressveck på ärmarna.

1.1.7.6 Tillpassning av persedlar

Byxor tillpassas så att pressveckan framtill faller rakt över skodonen. Långbyxor är skurna vid foten så att längden vid klacken är något längre än vid framdelen. Byxor bör förses med hängslen vid parader. Byxbälte ska bäras när vapenrock avläggs.

Ridbyxor tillpassas tillsammans med ridstövlar.

Vapenrockar tillpassas så att ärmarnas längd är tillräcklig för den verksamhet som genomförs. Normalt behöver ärmlängden vara något längre för soldaten och militärmusikern i ledet (som hanterar vapen eller musikinstrument). Vapenrockens storlek väljs så att nedersta knappen är i höjd med naveln (inte tillämpligt för äldre varianter av vapenrock m/87(A)) och att så lite tyg som möjligt veckas vid sidorna när livrem (skärp) bärs.

Vid utprovning av kappor beaktas noga att längden på kappan är tillräcklig (särskilt för beriden personal).

Ofodrade handskar töjer sig ordentligt vid användning varför utprovning av ny handske bör ske så att handsken känns trång (på gränsen till obekväm).

Skodon tillpassas med de lösa sulor som avses nyttjas till skorna.

1.1.7.7 Kontroll av uniform och personligt tilldelad utrustning

Kontroll av status och befintlighet av den personliga utrustningen genomförs kontinuerligt av den enskilde och förluster regleras snarast. Inventering av utrustning tilldelad militär personal (persedelkontroll) ska genomföras regelbundet genom chefs försorg. För totalförsvarspliktiga, rekryter, aspiranter och övrig personal inmönstrade i förband, sker sådan kontroll i regel kollektivt.

1.1.8 Uniformsmodeller benämningar och användning

1.1.8.1 Benämningar på uniformsdräkter

Gemensamma benämningar på uniformsdräkter inom Försvarmakten.

Uniformsdräkt	Uniformsmodell	Används vid/som
Stridsuniformer		
Fältstridsdräkt	Fältuniform 90 Fältuniform 90 Pansar Fältuniform 02 A-dyk Fältuniform 02 FJS Fältuniform 90 Lätt Fältuniform 90 TR GR (tropik grön) Fältuniform 90 TR BE (tropik beige)	a Tjänstgöring under fältförhållanden om inte annan uniformsdräkt (klädsel) anges eller medges av vederbörande chef. b Övningar enligt vederbörande övningsledares bestämmande. c Vaktjänst vid inpasseringsställe till militärt område om inte annan uniformsdräkt (klädsel) anges av vederbörande chef.
Sjöstridsdräkt	Sjöstridsuniform 93	a Tjänstgöring till sjöss om inte annan uniformsdräkt (klädsel) anges eller medges av vederbörande chef. b Övningar enligt vederbörande övningsledares bestämmande.
Flygstridsdräkt	Flygstridsuniform m/97 Flygstridsuniform m/87 Flygstridsuniform 04 TP Flygstridsuniform 04 Fältuniform 90 HKP	a Av flygande personal vid flygtjänst. b Övningar enligt vederbörande övningsledares bestämmande.
Arbetsuniformer		
C 1, Daglig dräkt och daglig musikdräkt	Uniform m/87A (kv.) Uniform m/87 (kv.) Uniform m/87K (kv.) Uniform m/87V (kv.) Uniform m/48 (kv.)	a Personlig anmälan. b Militärbegravning såvida inte annan klädsel har beordrats. c Representation och tillfällen när krav ställs på formell klädsel. d Tillfällen enligt chefs bestämmande. e Bärs som smoking vid tillfällen när sådan bärs enligt civilt bruk. f Av militärmusiker.
C 2, Vardagsdräkt	Uniform m/87A (kv.) Uniform m/87 (kv.) Uniform m/87K (kv.) Uniform m/87V (kv.)	a Stabs- och annan kontors- och inomhustjänst samt vid skolor. b Tillfällen enligt chefs bestämmande.
C 3, Grön arbetsdräkt	Arbetsuniform m/87-93 grön	a Inom- och utomhusarbete som inte kräver fältuniform.
C 3, Blå arbetsdräkt	Arbetsuniform m/87-93 blå	a Inom- och utomhusarbete som inte kräver sjöstridsdräkt.
C 3, Vit arbetsdräkt	Arbetsuniform m/93 EU vit	a Inom- och utomhusarbete som inte kräver fältuniform.
Paraduniformer		

Uniformsdräkt	Uniformsmodell	Används vid/som
A 1, Högtidsdräkt	Uniform m/87A (kv.) Uniform m/48 (kv.) Uniform m/87 (kv.) Uniform m/87K (kv.) Uniform m/87V (kv.) Uniform m/1886 typ II (LG/inf och LG/fömus)* Uniform m/1895 (LG/kav och LG/fömus)* Uniform m/1878 (Vasaorden)* Uniform m/93* Uniform m/92*	a Vid personlig anmälan hos Konungen eller annan medlem av det kungliga huset, utländskt statsöverhuvud eller medlem av ett utländskt regerande hus. b Vid statsceremonier. c Parad och andra liknande tillfällen. d Tillfällen i övrigt enligt lägst förbandschefs (motsv.) bestämmande. e Som högtidsdräkt när frack bärs enligt civilt bruk. f *Endast vid Livgardet och för officer kommenderad till paradslupen Vasaorden. Bärs som stor- och liten paradräkt samt vid viss tjänst även som daglig dräkt.
A 2, Trupparadräkt och truppmusikdräkt	Uniform m/87A (kv.) Uniform m/48(kv) Uniform m/87 (kv.) Uniform m/87K (kv.) Uniform m/87V (kv.)	a Paradering i trupp. b Högvaktstjänstgöring. c Vakttjänst vid särskilda tillfällen. d På order för musikkår vid statsceremonier.
A 2b, Fältparadräkt och fältmusikdräkt	Fältuniform 90 Fältuniform 90 Lätt Fältuniform 90 TR GR (tropik grön) Fältuniform 90 TR BE (tropik beige)	a Paradering i trupp vid fältförhållanden. b Tillfällen i övrigt enligt lägst chef för organisationsenhetens bestämmande.
A 2b, Sjöparadräkt och sjömusikdräkt	Sjöstridsuniform 93	a Paradering ombord. b Tillfällen i övrigt enligt lägst fartygschefs bestämmande.
Sällskapsuniformer		
B 1, Stor mässdräkt (tillåten uniform)	Uniform m/1986 (kv.) Uniform m/1878 (kv.) Uniform m/1938 (kv.)	a I festsammanhang när frack bärs enligt civilt bruk.
B 2, Liten mässdräkt (tillåten uniform)	Uniform m/1986 (kv.) Uniform m/1878 (kv.) Uniform m/1938 (kv.)	a I festsammanhang när smoking bärs enligt civilt bruk.
Specialuniformer		
Branddräkt	Branddräkt 97 Branddräkt 2000 Branddräkt 2002	När tjänsten så kräver.
A 1-C 2, Mammadräkt	Klänning och tunika m/87(A)	a Stabs- och annan kontors- och inomhustjänst samt vid skolor under graviditet.
Drabantdräkt	Drabantuniform m/1860 (Karl XI) Drabantuniform m/1860 (Karl XII)	a Vid statsceremonier enligt statschefs bestämmande.
Motorcykeldräkt	MC-dräkt	a När tjänsten så kräver.
Sjöräddningsdräkter	Sjöräddningsdräkt 1 tim Termisk skyddsdräkt	a När tjänsten så kräver.
Skyddsdräkter mot C-stridsmedel	C-stridsdräkt 90 Skyddsdräkt 97 C-underställ 98	a När tjänsten så kräver.
Snödräkt	Snödräkt 90	a När tjänsten så kräver.

Uniformsdräkt	Uniformsmodell	Används vid/som
Överdragskläder	Mekanikerdräkt Överdragsdräkt	a Mekaniker- och nedsmutsande tjänst.
Civil tjänstedräkt		
A 1, Civil högtidsdräkt	Uniformspersedlar i m/87 (kv.) systemet med tjänstetecken för civil tjänstedräkt kompletterat med vita handskar och vit halsduk till kappa	a Av civil arbetstagare förordnad som skyddsvakt vid vaktjänst när högtidsdräkt beordras av vederbörande chef. b Av civil arbetstagare vid behov som högtidsdräkt enligt chef för organisationsenhets bestämmande.
C 1, Civil daglig dräkt	Uniformspersedlar i m/87 (kv.) systemet med tjänstetecken för civil tjänstedräkt	a Av civil arbetstagare förordnad som skyddsvakt vid vaktjänst om inte annan tjänstedräkt anbefalls av vederbörande chef. b Av civil arbetstagare vid behov som daglig dräkt enligt chef för organisationsenhets bestämmande.
C 2, Civil vardagsdräkt	Uniformspersedlar i m/87 (kv.) systemet med tjänstetecken för civil tjänstedräkt	a Av civil arbetstagare förordnad som skyddsvakt vid vaktjänst om inte annan tjänstedräkt anbefalls av vederbörande chef.
Grön civil arbetsdräkt	Motsvarar fältuniform 90 med tjänstetecken för civil tjänstedräkt	a Av förordnad skyddsvakt vid vaktjänst om inte annan tjänstedräkt anbefalls av vederbörande chef. b Bärs enligt chef för organisationsenhets bestämmande om tjänsten så kräver, t.ex. besök vid övningar, insatser eller motsv.
Blå civil arbetsdräkt	Motsvarar sjöstridsdräkt 93 med tjänstetecken för civil tjänstedräkt	a Av förordnad skyddsvakt vid vaktjänst ombord om inte annan tjänstedräkt anbefalls av vederbörande chef. b Bärs enligt chef för organisationsenhets bestämmande om tjänsten så kräver, t.ex. besök vid övningar eller insatser.

1.1.9 Tilldelning av uniformer

Försvarsmakten tillhandahåller som lån, förutom sällskapsuniformer (stor och liten mässdräkt), samtliga persedlar och tjänstetecken för uniformer och civila tjänstedräkter för totalförsvarspliktiga och anställda i Försvarsmakten. Anställd personal får dessutom på egen bekostnad inköpa vissa persedlar.

Vissa tillättna, men inte i uniformsdräkten obligatoriska persedlar får på egen bekostnad, anskaffas och bäras av anställd militär personal.

Militär personal under grundutbildning (rekryter) och personal vid förband under förberedelser för och vid insats har tillgång till tvättbyte.

Militär personal tilldelas uniformer som lån enligt utrustningskort för respektive befattningshavare och personalkategori:

- stridsuniform (stridsuniformer)
- högtidsdräkt
- daglig dräkt

- vardagsdräkt
- arbetsdräkt
- specialdräkter
- befattningsanknuten mtrl.

Civil arbetstagare som beordras bära civil tjänstedräkt tilldelas uniformspersedlar och tjänstetecken som län. Försvarsmakten tillhandahåller enklare sömnadstjänster som uppläggning av byxor och kjol, montering av tjänstetecken m.m. för tillsvidare- och visstidsanställd personal. Tjänstetecken till sällskapsuniformer köps och monteras genom den enskildes försorg.

1.1.10 Benämningar på svenska och engelska

Med hänsyn till att Sverige i förhållande till Storbritannien och USA har olika traditioner och olika användningsområden av uniformssystemen, är det inte alltid möjligt att hitta en direkt täckande översättning. Nedanstående benämningar måste därför anpassas efter syftet med uniformen ifråga.

Svenska	Engelska
Stridsuniformer	Field uniforms (GB), Field service uniforms (US)
Fältstridsdräkt	Battle dress (GB)
-	Combat uniform (US)
Sjöstridsdräkt	Naval combat dress
Flygstridsdräkt	Flight suit
Arbetsuniformer	Service dress/duty uniform
Daglig dräkt	Service dress/No 2 dress, no leathers (GB) Service dress uniform (US)
Vardagsdräkt	Barrack dress (GB), Duty uniform
Grön arbetsdräkt	Field service dress (GB), Duty uniform,
Blå arbetsdräkt	Daily working rig (GB), Duty uniform (US)
Daglig dräkt m/87 Vit /Kaki	Tropical dress uniform (khaki)
Paraduniformer	Ceremonial uniforms
Högtidsdräkt (ofta med sidogevär för officer internationellt)	Service dress uniform/No 1 dress (GB) Service dress blues (US)
Trupparaddräkt	Regimental uniform with leather (No 2 dress)
Fältparaddräkt	Battle dress with leather
Sjöparaddräkt	Naval combat dress with leather
Sällskapsuniformer	Mess dress, mess kit
Stor mässdräkt	Mess dress
Liten mässdräkt	Mess undress (GB), Mess dress, blues (US)

Svenska - Civil klädsel	Svenska - Uniform	Engelska - Civil klädsel
Högtidsdräkt/frack	Högtidsdräkt/stor mässdräkt	White tie
Aftondräkt/smoking	Dagligdräkt/liten mässdräkt	Black tie Dinner jacket (GB) Tuxedo (US)
Kavaj = mörk kostym (svart/blå)	Daglig dräkt	Dark lounge suit, dark suit

Svenska - Civil klädsel	Svenska - Uniform	Engelska - Civil klädsel
Kostym	Daglig dräkt	Informal
Bättre fritidskläder	Vardagsdräkt	Casual (wear)

1.2 Historik

Detta kapitel behandlar

1.2.1	Den svenska arméuniformstraditionen	20
1.2.2	Den svenska marina uniformstraditionen	23
1.2.3	Den svenska flyguniformstraditionen	26

Bärandet av uniform, dvs likformig dräkt, har stor betydelse för Försvarmakten. Förutom att uniformen avser att vara en för yrket och verksamheten lämplig beklädnad är den, genom att bygga på våra uniformstraditioner, ett medel för att skapa sammanhållning och stolthet för förbandet och Försvarmakten. Uniformen ska ge ett prydligt intryck och inge förtroende och respekt. Bärandet av uniform finns reglerat i internationella överenskommelser bland annat gällande krigets lagar.

1.2.1 Den svenska arméuniformstraditionen

1.2.1.1 1600-talet

Uniformer av mer enhetlig karaktär infördes i Sverige på mitten av 1600-talet. Tidigare hade endast vissa elitförband burit enhetlig klädsel medan övriga förband brukade igenkänningstecken av olika slag, t ex bindlar, skärp och plymer av bestämd färg. Som exempel på sådant igenkänningstecken kan anföras, hur Erik XIV vid ett par tillfällen för armén lät anskaffa gult tyg ”efter det kors, som fördelar vårt vapen och är gult”. Gult är den gamla svenska färgen, och den gula kokard som fortfarande brukas på arméns huvudbonader är en reminiscens av Erik XIV:s gula fälttecken.

Vid strid satte svenskarna t .ex. halmknippen i huvudbonaderna som igenkänningstecken. Halmkranen under mössknappen i huvudbonaden för Livgardets dragoner (LG/kav), hemvärnet i Örebro området (som för f.d. Livregementets grenadjärers traditioner) och Livregementets husarer (K 3) är en kvarleva av detta bruk.

Allmänt infördes uniformer i Sverige när armén 1654-1655 kort efter Karl X Gustafs trontillträde utrustades för kriget i Polen. Regimentena tilldelades härvid olika färger och färgen på jackan varierade mellan rött, blått, grönt samt brunt.

År 1675 fastställde Karl XI en ny förordning om färgerna på regementenas uniformer och fanor. Färgerna på uniformerna fördelade sig på grått, rött, gult, blått och grönt.

Även i uniformsförordningen från 1683 bibehålls i stort de i förordningen från 1675 angivna färgerna för de olika regementena.

Bild 1.2:1 Landskapsuniformer omkring år 1675

Först i och med ett kungligt brev år 1687 infördes en enhetsuniform, den karolinska enhetsuniformen, för armén, varvid mellanblått fastställdes som färg på uniformsrocken.

1.2.1.2 1700-talet

Snittet på den karolinska enhetsuniformen stod sig, med vissa modifieringar (1756 och 1765) i nästan hundra år, till 1779, då Gustaf III genomförde en genomgripande uniformsförändring och uniformen anpassades i överensstämmelse med den samtida borgerliga dräkten, dvs. den av Gustaf III lanserade, svenska dräkten. Färgen på uniformsrocken var alltjämt mellanblå under det att benkläderna var vita/gula

Nu infördes även fullt ut särskilda uniformsknappar för de olika regementena till de uniformer som bars av officerare, ett bruk som lever kvar i dagens arméuniform från 1:e sergeants grad. Gradbeteckningar för officerare utgjordes av olika utformning av ringkragen (dagbrickans föregångare) med kungens namnchiffer samt av galoner på rocken.

1.2.1.3 1800-talet

Bild 1.2:2 Uniformer omkring 1830, Oljemålning av C.F. Kiörboe

År 1802 infördes efter utländskt mönster en uniform som bestod av en uniformsfrack som livplagg och en svart cylinderhatt som huvudbonad, färgkombinationen var samma som på uniform m/1779, dvs. mellanblå respektive vitt/gult.

Med erfarenhet från kriget mot Napoleon i Pommern 1805-1807 beslöts att införa en grå enhetsuniform m/1807 för den indelta armén. Liv- och hustrupperna behöll den mellanblå färgen.

I början av 1800-talet infördes även gradbeteckningar i form av galoner och broderade knapphål:

Tabell 1.2:1 Exempel på gradbeteckningar och uniformsattribut, 1800-talet

överste	tre broderade knapphål
överstelöjtnant och överfältläkare	två broderade knapphål
major och fältläkare	ett broderade knapphål
kaptän och regementsläkare	tre galoner
fänrik och bataljonsläkare	två galoner
fanjunkare och underläkare	en galon

Fram till år 1845 gjordes ett flertal modifieringar och ändringar av uniformstyperna för armén men grunden var fortfarande den mellanblå uniformsfracken och benkläder i vitt/gult.

År 1845 genomfördes återigen en genomgripande förändring då vapenrock och kask infördes efter preussisk och rysk förebild. Denna uniform följdes av variationer m/1860, m/1872 och slutligen m/1886 och m/1895 varvid de senare fortfarande brukas vid Livgardet.

Utmärkande för den svenska infanteriuniformen under 1800-talets senare del är att den gamla svenska mellanblå färgen fått vika för en mörkblå nyans.

1.2.1.4 1900-talet

Redan 1903 och 1906 togs det fram försöksmodeller på grå-brun-gröna respektive grå uniformer till armén, och 1910 fastställdes en grå enhetsuniform (m/10), 103 år efter det första försöket med grå uniform år 1807 och med införandet av uniform m/10 användes "m/ä" som gemensam beteckning för de senaste äldre modellerna av de blå uniformerna.

Uniform m/1910 ersattes 1923 av en gråbrungrön enhetsuniform, m/23, som i sin tur ersattes av uniform m/39 av grått tyg. Uniform m/39 var den sista uniformen som både var fältuniform och daglig dräkt/permissionsuniform. När uniform m/52 (grå uniformsrock och mörkgrå-bruna byxor) infördes som daglig dräkt/permissionsuniform bibehölls uniform m/39 som fältuniform för att 1958 ersättas av fältuniform m/58 (grå) sedermera kompletterad med fältuniform m/59 (grön).

År 1960 infördes uniform m/60 som daglig dräkt. Uniformen var stålgrå liksom sin efterföljare uniform m/87A. Under åren 1968 till 1994 fanns även en grön uniform m/68 att tillgå som arbetsdräkt för befäl.

När fältuniformssystem 90 infördes i början av 1990-talet, för att efterhand ersätta fältuniform m/58 och m/59, fick det svenska försvaret sin första kamouflagemönstrade uniform. I glappet mellan uniform m/60 och m/87A tilldelades under några år soldater under grundutbildning inte särskild permissionsuniform (m/87A eller m/60). Sedan 2002 utrustas alla soldater vid behov och till parad med uniform m/87A.

Arméns uniformstraditioner hämmade länge utvecklandet av en särskild mässdräkt eftersom vapenrock kombinerad med paradskärp sedan 1800-talet använts som paraddräkt. 1986 infördes efter omfattande remissarbete en mörklä mässdräkt med i huvudsak samma snitt som marinens och flygvapnets men med fasta axelklaffar. Från 2003 får dessutom mässjackan utrustas med lösa axelklaffar av en modifierad m/ä typ för att ytterligare återkoppla till arméns mörkblå uniformstradition.

1.2.2 Den svenska marina uniformstraditionen

1.2.2.1 Flottan

De första ansatserna till uniformering av den svenska örlogsflottan möter vi i och med införandet av båtsmanshället i början på 1600-talet. Då föreskrevs, att båtsmännen skulle förses med jacka och knäbyxor i samma tyg, företrädesvis blått kläde. Mot slutet av detta århundrade hade bestämmelserna utökats till att omfatta även filthatt, vadmalströja "med ankarknappar", strumpor och skor.

Hur officerarna såg ut på denna tid vet vi inte så mycket om - förmodligen på ungefär samma sätt som vid armén, dvs. jacka, knäbyxor, hatt, strumpor och skor, allt utfört enligt gällande militärt mode.

Man kan förmoda att flottans officerare under den karolinska tiden bar en uniform som påminde om arméns. Först från 1730-talet har vi dokumenterade belegg för en sådan enhetlig officersuniform. Den byggde, liksom arméuniformen vid denna tid, på den karolinska uniformsmodellen med trekantig hatt, blå vapenrock med gult foder, väst och knäbyxor i gult skinn. Båtsmännen kläddes ungefär som tidigare.

År 1778 införde Gustav III en ny befälsuniform, som byggde på den svenska dräkten (jfr ovan beträffande armén). För flottans officerare innebar detta en uniform med mörkblå, rikt guldgalonerad vapenrock, knäbyxor med vita strumpor samt kängor; på huvudet en hatt med plym. Tjänstegraden angavs bl.a med galoner av olika antal och bredd på ärmuppslagen.

På initiativ av hertig Karl infördes år 1788 för dagligt bruk en s k liten uniform, som bestod av mörkblå jacka med två knapprader, åtsittande mörkblå långbyxor och halvtövlar. Tjänstegraden angavs med på olika sätt utförda epåletter - för fänrikar och kadetter endast på ena axeln. 1788 års uniform kan sägas vara örlogsflottans första egna officersuniform.

Även båtsmännen utrustades, i varje fall i teorin, med en uniform påminnande om svenska dräkten med rundkullig filthatt, blå rock, blå väst med gula kanter och blå korta byxor med lärhöga damasker. I praktiken torde ofta uniformeringen, i likhet med tidigare, ha inskränkt sig till blå eller grå vadmalskläder. Även långbyxor i segelduk lär ha burits tämligen allmänt.

Det bör anmärkas, att beskrivningen ovan av det sena 1700-talets uniformer avser örlogsflottan/stora flottan. Skärgårdsflottan/arméns flotta hade egna uniformsmodeller. Dess officerare bar en uniform av armésnitt med mörkblå enkelknäppt jacka och korta byxor samt lärhöga vita damasker och kängor.

I bilden nedan har hertigen i stridens hetta - sedermera kung Karl XIII - kastat uniformsjackan över trumman närmast till vänster och uppträder i vit uniformsväst, vit skjorta med svart halsduk samt ordensdekorationer (serafimerorden och svärdsorden). Liksom de omgivande officerarna bär han den nya uniformen m/1788. Till uniformen hör ett brett blågult skärp. Den vita armbindeln bärs till minne av Gustav III:s statskupp 1772. (Uniform m/1788 fastställdes formellt först några månader efter slaget.) I kruttröken skimtar båtsmän iförda grå vadmalskläder, skjorta, halsduk och hatt. I masten en skeppsgosse. Lägg märke till infanteristen i bakgrunden till vänster. Ett linjeskepp hade normalt ett hundratal soldater ombord för tjänstgöring som marininfanteri. Vissa detaljer i målningen kan ifrågasättas. Enligt reglementet användes de vita långbyxorna till m/1788 endast utom tjänsten och jackan skulle sommartid bäras uppknäppt.

Bild 1.2:3 Hertig Karl i slaget vid Hogland 1788 (17 juli). Oljemålning av Per Krafft d. y. 1810.

Redan år 1802 kom, liksom vid armén, nästa förändring av officersuniformen: jackan ersattes då, även vid örlogsflottan, av en mörkblå frackliknande rock av ungefär knälängd, med uppvikta slag. Denna typ av uniform bibehölls, med smärre förändringar, under 1800-talets första hälft.

Under de följande decennierna genomgick såväl officers- som manskapsuniformerna en successiv anpassning till internationellt marint bruk -främst efter brittisk förebild. Denna anpassning kan sägas ha varit avslutad på 1880-talet.

Ungefär vid denna tid var också officerarnas gradbeteckningssystem med guldgaloner på ärmarna i princip helt genomfört, även om antalet galoner för olika tjänstegrader varierat över tiden. Den översta galonen försågs från 1866 med en rund ögla. 1948 fastställdes en ny dubbelknäppt innerkavaj för flottans officerare med knappar från 1878. Till mässbruk används fortfarande mässjacka m/1878 vilket är en frackskuren jacka utan frackskört.

Underofficerarna bar ursprungligen chevronger ("vinklar") på ärmarna, men fick så småningom smala galoner. Yrkesbeteckningar bars av underofficerare och manskap i anslutning till gradbeteckningen. Vinklarna återinfördes 2009 som gradbeteckning för gruppbefäl (vicekorpral, korpral och sergeant) och brukas alltså tillsammans med skoltecken som gradbeteckning för kadetter.

Den blanka svarta hatten med fladdrande band bärs ännu, medan blåkragen och råbandshalsduken börjar få sin nuvarande utformning.

För manskapet utvecklades under samma tid den traditionella sjömansuniformen med rundmössa med mössband, blåkrage med vita ränder, råbandshalsduk, bussarong och långbyxor - som ända in på 1930-talet var försedda med lucka framtill i stället för gylf. Långbyxornas vidd har varierat över tiden i takt med modets växlingar. Blåkragen var ursprungligen av mer blygsam storlek och täckte enbart kragen på livplagget men växte så småningom till nuvarande storlek. 1948 fastställdes nuvarande utformning av uniform för sjömän och gruppbefäl vilken alltså bärs i mörkblå respektive vit modell.

Bilden visar från vänster en båtsman (indelt), en matros (värvad) samt en soldat ur marinregementet.

Bild 1.2:4 Manskapsuniformer år 1863

1.2.2.2 Amfibiekåren

Kustartilleriets uniformer var ursprungligen snarlika flottans men officerarnas ögla på översta galonen var utdragen till en spets ("granat") och att manskapets yrkes- och gradbeteckningar utfördes i rött kläde i stället för i gult. Ett exempel på uniformering under kustartilleriets första tid återfinns på bilden nedan.

På bilden ser vi främst underofficerare i vapenrock och manskap i bussarong, blåkragad skjorta och rundmössa. Underofficerarnas gradbeteckningar på ärmarna, chevrongerna, och manskapets redgarnsgaloner, som visar att de är underofficerskorpraler, användes även vid flottan.

Bild 1.2:5 Exempel på tidiga kustartilleriuniformer

Eftersom dessa uniformer ansågs mindre lämpade för fältbruk, infördes år 1942 i stället en uniform av armémotiv, men utan axelklaffar. Gradbeteckningarna anbragtes på karmosinröda mattor på kragseglarna. Denna princip, med gradbeteckningarna på kragen, bibehölls i kustartilleriet i uniformssystemen m/60 och m/68.

1987 infördes för kustartilleriet en enkelknäppt, mörkblå vapenrock (m/87) och gradbeteckningarna återfick sitt ursprungliga utseende. Några år senare infördes den dubbelknäppta kavajen m/48 för kustartilleriets befäl från kadetts grad. I och med övergången från kustartilleri till amfibiekår är uniformstraditionerna därmed hopknutna mellan den marina uniformstraditionen och det marininfanteri med sjömålbekämpningskapacitet som kåren idag utgör.

Avslutningsvis kan nämnas, att särskilda uniformer under tidens lopp har burits av olika typer av marina förband, till exempel marinregementet och sjöartillerister.

1.2.3 Den svenska flyguniformstraditionen

Flygvapnet är en ung försvarsgren. Det var genom ett riksdagsbeslut 1925 som arméns och marinens flygväsenden slogs samman till det nya "vapnet", som började verka 1926. I beslutet 1925 stadgades

bl.a att den nya försvarsgrenen skulle ledas av en "flygstyrelse" och att dess officerare skulle rekryteras ur de två andra försvarsgrenarna. Det var först 1936 som flygvapnet fick en egen officersutbildning.

Vid tillkomsten 1926 bar de till flygvapnet transporterade officerarna sina tidigare arméuniformer respektive flottans eller kustartilleriets uniform. Efter genomgången grundläggande flygutbildning genomförde de prov för antagning som fältflygare och fick därvid anbringa ett fältflygarmärke, bestående av en krönt bevingad propeller i brodyr. Märket bars på ärmen.

De första proven med en egen uniform för flygvapnet genomfördes 1927 och var, liksom fältflygarmärket, franskinspirerade. En provuniform hade galoner både runt ärmar och mössa samt för säkerhets skull även på axelklaffarna. Denna uniformering blev dock aldrig fastställd. Samma år framtogs en ny provdräkt som stämmer ganska väl överens med den uniform som alltjämt bärs i flygvapnet, utom vad gäller mössan och dess märke och gradbeteckningarnas placering.

Som grund för flygvapnets huvudemblem togs flera förslag fram. Även här var man påverkad av det franska flygvapnets beteckningar. Det märke som slutligen fastställdes var i huvudsak det gamla fältflygarmärket med några smärre modifikationer.

Internationellt präglas flygvapenuniformer av inslag av de äldre försvarsgrenarnas uniformer. Det finns en kakifärgad tradition (t.ex. i Ryssland), en marinblå tradition (Frankrike och Sverige) och en gråblå mera "ren" flygvapentradition (Storbritannien, USA, Danmark och Norge).

Den uniform som fastställdes för flygvapnet fick modellbeteckningen m/30. Den figursyddva vapenrocken knäpptes med fem knappar och hade gradbeteckningen på underärmarna. Samma år fastställdes även ett mässplagg (m/30) som bygger på marinens mässdräkt och med gradbeteckning på arm respektive axelträs i stället för axelklaffar. Mässdräkten fick sin slutliga modellbeteckning 1938 (m/38)

Bild 1.2:6 Uniform m/30

Under 1930- och 40-talen bars en vit sommaruniform med gradbeteckningar på axelklaffarna. Den ersattes av en mörkt mellanblå, m/51, med kavajskuren vapenrock med axelklaffar.

Den s k flygjackan av midjetyp infördes 1948 och var från början förbehållen flygande personal. Något årtionde senare bars den dock även av övriga befäl. 1987 infördes en ny uniform - m/87. Vapenrocken knäpps nu med fyra knappar med gradbeteckningar på axelklaffshylsor.

När militärflyget var ungt användes skinnrock och på huvudet en hjälm. Skinnrocken ersattes efter hand av mera praktiska flygoveraller med benfickor för kartor och liknande. Flyghuvor av läder började införas. Fotbeklädnaden var kängor. Under andra världskriget var en blå flygoverall av tjockt tyg i allmänt bruk inom flygvapnet. Den var ganska otymplig, men varm (dåtidens stridsflygplan var inte försedda med värmesystem) och fyllde sin funktion väl.

De blå flygoverallerna ersattes successivt under 1940-talet av sandfärgade overaller, vilka fanns både för sommar- och vinterbruk. Vinteroverallen hade ett tjockt teddyfoder. Fortfarande flög man med uniformen under overallen, eftersom denna inte var godkänd som uniform. För att inte skrynkla ner vapenrocken infördes 1948 den midjelånga flygjackan. Flyghuvor av tyg började införas för sommarbruk medan läderhuvorna användes under vintern. På fötterna bars vanliga lågskor under sommaren, på vintern tjocka bottiner. Flyghjälm började införas på 1950-talet. De första var av fransk och amerikansk typ innan tillverkning kom igång i Sverige.

Bild 1.2:7 Kadetter i flygtjänst 1951 på F13.

Under 1970-talet började nya typer av flygoveraller införas samt att den så kallade isolerdräkten av impregnerat gummi material kom i bruk. Den senare ökar överlevnadsmöjligheterna om besättningen efter uthopp hamnar i vatten. Isolerdräkten var först tvådelad men är nu i ett stycke. Som fotbeklädning används snörkängor. Hjälmerna har utvecklats mot en lättare typ som idag väger under ett kilo. För JAS 39 Gripen har en särskild flygdräkt utvecklats, vilken ska underlätta för föraren att utstå mycket höga g-belastningar.

Projektledare
Ämnesexpert
Redaktörer

Fotografier

Olle Strid, HKV PROD FÖRB
Patrik Laestadius, HKV PROD FÖRB
Patrik Laestadius, HKV PROD FÖRB
Niclas Sternegård, Citec Information AB
Peter Wulff, Citec Information AB
Roger Tiensuu, Citec Information AB
Combat Camera, Försvarmakten
Peppe Ericsson, Studio Ljusspel AB
Christian Braunstein, SFHM
Carl-Gunnar Franzén, Sörman Information AB
Joakim Hiertner, Hkpflottiljen